

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการสร้างหรือเข้ารหัสความหมาย “คนจน” และกลยุทธการติดตั้งความหมายในรายการเกมปลดหนี้ และเพื่อศึกษาการตีความหรือถอดรหัสความหมาย “คนจน” จากกลุ่มผู้รับสารคนจน โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (Representation) และการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social construction of Reality) เป็นแนวทางในการเข้าสู่ปัญหานี้ การวิจัยนี้เป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีรายการเกมปลดหนี้ผ่านองค์ประกอบการเล่นเรื่องและรายการเกมโชว์ อีกทั้งยังใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารคนจน ผลการวิจัยพบว่า

ส่วนแรก การสร้างหรือเข้ารหัสความหมาย “คนจน” ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันของคนจน พบว่า คนจนมีการสร้างหรือเข้ารหัสความหมาย “คนจน” แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ทางสังคม (Social Experiences) โดยปัจจัยกำหนดการสร้างและตีความหมาย “คนจน” คือ การมีทุนความรู้ การมีที่ดินทำกิน การสะสมทุนทางเศรษฐกิจ และการสร้างเครือข่ายการสื่อสาร

ส่วนที่สอง การสร้างหรือเข้ารหัสความหมาย “คนจน” ของผู้ผลิตรายการเกมปลดหนี้ พบว่ารายการโทรทัศน์ดังกล่าวได้ติดตั้งกรอบวิธีคิดต่อคนจนหรือความยากจน ดังนี้

1. สาเหตุของคนจนหรือความยากจน คือ คนจนเป็นผู้ที่ล้มเหลวในการลงทุน ประกอบอาชีพ เป็นผู้มีความผิด และมีชีวิตที่ถูกกำหนดจากโชคชะตาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้ง “หนี้” กลายเป็นเหตุแห่งทุกข์ของคนจน

2. ผลกระทบต่อชีวิตคนจน คือ คนจนเป็นผู้ที่มีอาชีพใช้แรงงาน และขาดโอกาสทางการศึกษา

3. ภาพลักษณ์ของคนจนที่ปรากฏต่อภายนอก คือ เป็นผู้ที่มีขาดแคลนทางเศรษฐกิจ

4. บุคลิก – นิสัยของคนจน คือ ผู้ที่มีหนี้สินต้องไม่คิดหนีหนี้ มีความอดทนต่อความทุกข์ รักและดูแลคนในครอบครัว

5. วิธีแก้ไขปัญหาของคนจน คือ ใช้แรงกายทำงานแข่งขันกับเวลา รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลาง มีความอดทนซึ่งจะได้รับกำลังใจจากสังคม มีโอกาสปลดหนี้ แต่กระนั้นก็ยังต้องเป็นแรงงานบนสายพานการผลิตในระบบทุนนิยมต่อไป ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังกล่าว ประกอบด้วยกลยุทธการทำให้เห็นความจริงเพียงบางส่วนโดยไม่พูดถึงความจริงระดับลึก การสร้างภาพแบบฉบับ (Stereotype) การสร้างความเป็นอื่น (Otherness) การผนวกรวมความหมาย “คนจน” (Inclusion) และการกีดกันความหมาย

อื่นออกไป (Exclusion) และการทำให้ความหมาย “คนจน” ดูราวกับเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ (Naturalization)

ส่วนที่สาม การสร้างหรือถอดรหัสความหมาย “คนจน” ของผู้รับสารคนจน พบว่า ผู้รับสารมีการตีความหมายทั้งในลักษณะที่สอดคล้อง ต่อรอง จนถึงคัดค้านความหมายที่รายการเกมปลดหนี้เข้ารหัสไว้ โดยการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารคนจนมีลักษณะความย้อนแย้งของความหมาย (internal contradictory) ระหว่างความหมาย “คนจน” ชุดต่างๆ แสดงให้เห็นว่าตัวตนของคนจนเกิดจากการปรับประสานซึ่งกันและกันระหว่างความหมายชุดต่างๆ (articulated selves) แต่อย่างไรก็ตามผลการวิจัยก็ยังพบรหัสหรือตีความหมายอยู่บางชุดที่มีลักษณะเด่นกว่าอันอื่นๆ (Dominant Meaning) เป็นไปตามที่ผู้ผลิตรายการกำหนดทิศทางการถอดรหัสไว้แล้วผ่านกระบวนการผลิตของสื่อโทรทัศน์ นั่นคือ คือ คนจนต้องรักและดูแลสมาชิกในครอบครัว คนจนมี “โอกาส” ในการปลดหนี้ และคนจนต้องเป็น “ผู้ใช้แรงงาน” บนสายพานการผลิตแบบทุนนิยม ลักษณะการตีความหลากหลายแต่อยู่ในกรอบดังกล่าว เป็นการทำหน้าที่ต่างๆ ทางด้านอุดมการณ์ของรายการเกมปลดหนี้ ในการช่วยกลบเกลื่อนความขัดแย้งในสังคม และช่วยรักษาสถานภาพความไม่เท่าเทียมทางสังคมให้เป็นอย่างเดิม (Status Quo)